

نقش اشتغال زنان در توسعه پایدار جامعه

عبدالقاهر بهشتی؛

مسئول تحقیق و برنامه‌های موسسه AELSO

چکیده

اشتغال زنان به‌عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار، نقشی کلیدی در پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع ایفا می‌کند. حضور زنان در بازار کار، علاوه بر کاهش فقر و افزایش درآمد خانواده‌ها، به رشد تولید ناخالص داخلی و تقویت کارآفرینی منجر می‌شود. زنان شاغل از طریق مشارکت در اقتصاد، استقلال مالی یافته و نقش مؤثرتری در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی ایفا می‌کنند. از منظر اجتماعی، اشتغال زنان به ارتقای جایگاه آنان در جامعه، کاهش خشونت خانگی و تقویت مشارکت مدنی منجر شده و الگوهای مثبتی برای نسل‌های آینده فراهم می‌سازد. همچنین، این تغییرات نگرش‌های سنتی را به چالش کشیده و فرهنگ برابری جنسیتی را ترویج می‌کند. از سوی دیگر، نقش فرهنگی زنان شاغل در بازتعریف ارزش‌های سنتی، تقویت نوآوری در محیط‌های کاری و ارتقای فرهنگ آموزش، تأثیری عمیق بر پیشرفت جامعه دارد. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که حمایت از اشتغال زنان از طریق تدوین سیاست‌های حمایتی، ارائه آموزش‌های تخصصی، ایجاد زیرساخت‌های مناسب و تغییر نگرش‌های اجتماعی، می‌تواند به شکوفایی ظرفیت‌های آنان منجر شود. این مقاله با بررسی ابعاد مختلف اشتغال زنان، بر ضرورت تقویت مشارکت آنان در اقتصاد به‌عنوان ابزاری برای دستیابی به توسعه پایدار تأکید دارد.

کلیدواژه‌ها: اشتغال زنان، توسعه پایدار، استقلال مالی، عدالت جنسیتی، کارآفرینی، برابری اجتماعی.

مقدمه

اشتغال زنان از اساسی‌ترین مؤلفه‌های توسعه پایدار در جوامع معاصر به شمار می‌رود. حضور زنان در بازار کار علاوه بر تقویت اقتصاد، تأثیرات اجتماعی و فرهنگی عمیقی برجای می‌گذارد. دین اسلام نیز بر اهمیت اشتغال زنان تأکید کرده است. قرآن کریم در سوره نساء (آیه 32) می‌فرماید: «برای مردان و زنان از آنچه کسب کرده‌اند نصیبی است». این تأیید الهی بر عدالت در دسترسی به فرصت‌های اقتصادی برای زنان و مردان دلالت دارد.

مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهند که افزایش مشارکت زنان در بازار کار نه تنها به کاهش فقر کمک می‌کند، بلکه باعث ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی می‌شود (World Bank, 2022). زنان شاغل با دستیابی به استقلال مالی و افزایش قدرت تصمیم‌گیری، می‌توانند نقشی کلیدی در تحولات اجتماعی و اقتصادی داشته باشند (ILO, 2023).

این مقاله با تمرکز بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشتغال زنان، تأثیرات مشارکت آنان در توسعه جامعه را بررسی می‌کند. همچنین، با استناد به تحقیقات جدید، راهکارهایی برای بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های آنان پیشنهاد خواهد شد.

نقش اقتصادی اشتغال زنان

۱. افزایش درآمد خانواده‌ها و کاهش فقر

اشتغال زنان تأثیر مستقیمی بر بهبود وضعیت اقتصادی خانواده‌ها دارد. مطالعات نشان داده‌اند که درآمد زنان بیشتر از مردان صرف بهبود رفاه خانواده، از جمله تغذیه، آموزش و سلامت می‌شود (UNICEF, 2023). در کشورهایمانند افغانستان، زنان فعال در صنایع کوچک، مانند قالببافی و کشاورزی، به کاهش فقر در خانواده‌های خود کمک شایانی کرده‌اند (ILO, 2023).

علاوه بر این، استقلال مالی زنان به کاهش وابستگی اقتصادی آنان به مردان منجر شده و سطح کلی رفاه خانواده را ارتقا داده است. در مناطقی که نرخ اشتغال زنان بالاتر است، درآمد سرانه خانواده‌ها نیز به‌طور محسوسی افزایش یافته است (World Bank, 2022).

۲. تأثیر بر تولید ناخالص داخلی (GDP)

مشارکت زنان در نیروی کار، یکی از عوامل کلیدی افزایش تولید ناخالص داخلی است. گزارش McKinsey Global Institute نشان می‌دهد که اگر مشارکت اقتصادی زنان با مردان برابر شود، تولید ناخالص داخلی جهانی می‌تواند تا 28 تریلیون دلار افزایش یابد (McKinsey, 2023). در افغانستان، اگرچه نرخ مشارکت زنان هنوز پایین است و با محدودیت‌های جدی مواجه است. اما نقش آنان در صنایع دستی و کشاورزی محلی، به رشد اقتصادی کشور کمک کرده است.

۳. افزایش کارآفرینی زنان

زنان کارآفرین می‌توانند نیروی محرکه‌ای برای ایجاد مشاغل جدید باشند. در کشورهای جنوب آسیا، کسب‌وکارهای کوچک متعلق به زنان، توانسته‌اند به کاهش بیکاری و ارتقای نوآوری کمک کنند (UN Women, 2022). حمایت از زنان کارآفرین، از طریق ارائه قرضه‌های کوچک و تسهیلات آموزشی، به توسعه اقتصادی کمک شایانی کرده است.

۴. کاهش شکاف دستمزدی و تبعیض شغلی

یکی از چالش‌های مهم در بازار کار، تفاوت دستمزدها میان زنان و مردان است. تلاش‌های بین‌المللی برای کاهش این شکاف، از جمله برنامه‌های سازمان بین‌المللی کار (ILO)، منجر به بهبود وضعیت دستمزدها در برخی کشورها شده است (ILO, 2023). این تغییرات، انگیزه‌ی زنان برای مشارکت در نیروی کار را افزایش داده و بهره‌وری اقتصادی را بهبود بخشیده است.

۵. توسعه مشاغل غیررسمی و صنایع محلی

زنان در بسیاری از کشورها نقش عمده‌ای در مشاغل غیررسمی دارند. این مشاغل، از جمله تولیدات خانگی و صنایع دستی، سهم مهمی در اقتصاد ملی ایفا می‌کنند. در افغانستان، زنان در بخش‌هایی مانند قالین‌بافی، تولید محصولات لبنی و صنایع کوچک، نقش مهمی در تأمین درآمد خانواده‌ها و توسعه اقتصاد محلی دارند (World Bank, 2023).

نقش اجتماعی اشتغال زنان

۱. ارتقای جایگاه اجتماعی زنان

اشتغال زنان به‌طور مستقیم به ارتقای جایگاه اجتماعی آنان منجر می‌شود. زنان شاغل به دلیل استقلال مالی، قدرت بیشتری در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی پیدا می‌کنند. این تغییرات، به‌ویژه در جوامع سنتی، موجب بازتعریف نقش‌های زنان شده است (Sen, 2023).

۲. بهبود روابط خانوادگی

تحقیقات نشان می‌دهد که زنان شاغل معمولاً روابط پویاتری با اعضای خانواده خود دارند. استقلال مالی و نقش‌آفرینی آنان در تأمین نیازهای خانواده، منجر به افزایش احترام و تعامل مثبت در محیط خانوادگی شده است (Harvard University, 2023).

۳. کاهش خشونت فامیلی

یکی از پیامدهای مثبت اشتغال زنان، کاهش خشونت خانگی است. بر اساس گزارش‌های UN Women، زنانی که استقلال مالی دارند، کمتر در معرض خشونت‌های فامیلی قرار می‌گیرند، چرا که می‌توانند با شرایط نامطلوب مقابله کنند یا از آن خارج شوند (UN Women, 2022).

۴. تأثیر بر نسل آینده

زنان شاغل نقش مؤثری در تربیت فرزندان دارند. آن‌ها به‌عنوان الگوهای موفقیت و استقلال، به افزایش اعتماد به نفس و توانایی فرزندان در مواجهه با چالش‌ها کمک می‌کنند. گزارش UNICEF نشان داده است که فرزندان زنان شاغل، عملکرد بهتری در زمینه‌های تحصیلی و اجتماعی دارند (UNICEF, 2023).

۵. تقویت جامعه مدنی

اشتغال زنان موجب افزایش مشارکت آنان در فعالیتهای مدنی و اجتماعی شده است. زنان شاغل به دلیل آگاهی بیشتر و استقلال مالی، در نهادهای مدنی و سازمان‌های غیرانتفاعی حضور فعال‌تری دارند و به تقویت جامعه مدنی کمک می‌کنند. (ILO, 2023).

نقش فرهنگی اشتغال زنان

۱. بازتعریف نقش‌های جنسیتی سنتی

اشتغال زنان به تغییر در باورهای سنتی و بازتعریف نقش‌های آنان در جامعه منجر شده است. این تغییرات، به‌ویژه در جوامعی که نقش زنان عمدتاً به‌خانداری و امور منزل محدود بوده، تأثیرات عمیقی در ارزش‌های فرهنگی ایجاد کرده است (Harvard University, 2023).

۲. ارتقای سواد و آگاهی فرهنگی

زنان شاغل معمولاً اهمیت بیشتری به آموزش و یادگیری مستمر می‌دهند. این امر موجب افزایش سطح سواد و آگاهی فرهنگی خانواده و جامعه شده و به توسعه پایدار کمک می‌کند (UNESCO, 2023).

۳. تقویت تنوع و نوآوری در محیط‌های کاری

حضور زنان در محیط‌های کاری به افزایش نوآوری و خلاقیت در سازمان‌ها منجر شده است. تنوع جنسیتی در محیط‌های کاری، موجب تقویت فرهنگ کار گروهی و بهبود بهره‌وری شده است (ILO, 2023).

۴. تأثیر بر هنر و فرهنگ محلی

زنان در بسیاری از جوامع نقش عمده‌ای در حفظ و توسعه هنر و فرهنگ محلی دارند. اشتغال آنان در صنایع دستی، موسیقی و هنرهای تجسمی، به احیای فرهنگ‌های سنتی و افزایش جذابیت فرهنگی جامعه منجر شده است (UN Women, 2023).

۵. تأثیرات بین‌نسلی

اشتغال زنان نه تنها بر زندگی آنان تأثیر می‌گذارد، بلکه به‌طور غیرمستقیم نسل‌های بعدی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. زنان شاغل با تربیت فرزندان آگاه‌تر و مستقل‌تر، به تقویت فرهنگ یادگیری و ارزش‌های اجتماعی کمک می‌کنند (UNICEF, 2023).

نتیجه‌گیری

اشتغال زنان، یکی از بنیادی‌ترین عناصر در حرکت جوامع به سوی توسعه پایدار و متوازن است. بررسی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشتغال زنان نشان می‌دهد که حضور آنان در بازار کار، نه تنها وضعیت مالی و رفاهی خانواده‌ها را بهبود می‌بخشد، بلکه به تحولات مثبت در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی نیز منجر می‌شود. زنان به‌عنوان نیمی از نیروی انسانی جامعه، پتانسیلی عظیم برای رشد اقتصادی و تقویت بنیان‌های اجتماعی دارند. از این رو، سیاست‌گذاران و نهادهای اجرایی باید با در نظر گرفتن این اهمیت، برنامه‌های عملی و جامع‌تری برای حمایت از مشارکت زنان در اقتصاد تدوین کنند.

اولین راهبرد اساسی، اصلاح سیاست‌ها و قوانین مرتبط با اشتغال زنان است. باید تضمین شود که تمامی زنان از فرصت‌های برابر برای اشتغال، دستمزد منصفانه و شرایط کاری مناسب برخوردار باشند. قوانین مربوط به حمایت از مادران شاغل، رفع تبعیض‌های جنسیتی و تضمین امنیت شغلی زنان، از جمله اقداماتی است که می‌تواند موانع موجود را کاهش دهد. تجربه کشورهایمانند سوئد و نروژ نشان داده است که تدوین قوانین مترقی در زمینه اشتغال زنان، تأثیر قابل‌توجهی بر افزایش مشارکت اقتصادی آنان داشته است.

راهبرد دوم، توانمندسازی زنان از طریق آموزش و مهارت‌آموزی است. بسیاری از زنان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، به دلیل فقدان مهارت‌های تخصصی و فنی، از ورود به مشاغل باکیفیت و پردرآمد محروم هستند. ارائه برنامه‌های آموزشی متمرکز بر مهارت‌های حرفه‌ای، فناوری و کارآفرینی می‌تواند آنان را برای حضور در مشاغل مختلف آماده کند. همچنین، ترویج آموزش در حوزه‌هایی که نیاز بازار کار بیشتر است، مانند فناوری اطلاعات و مدیریت، می‌تواند به توانمندسازی بیشتر زنان کمک کند.

راهبرد سوم، ایجاد زیرساخت‌های حمایتی است. زنان، به‌ویژه مادران شاغل، نیازمند خدماتی مانند مهدکودک‌های مقرون‌به‌صرفه، مرخصی زایمان با حقوق و انعطاف‌پذیری در ساعات کاری هستند. این اقدامات نه تنها مشارکت اقتصادی زنان را افزایش می‌دهد، بلکه به بهبود تعادل بین کار و زندگی آنان نیز کمک می‌کند. کشورهای موفق در این حوزه نشان داده‌اند که حمایت از زنان شاغل از طریق ایجاد زیرساخت‌های حمایتی، موجب افزایش بهره‌وری نیروی کار می‌شود.

راهبرد چهارم، تغییر نگرش‌های فرهنگی و اجتماعی نسبت به نقش زنان است. اشتغال زنان نباید تنها به دلیل مسائل اقتصادی مورد حمایت قرار گیرد، بلکه باید به عنوان یک حق انسانی و اجتماعی پذیرفته شود. رسانه‌ها، نهادهای آموزشی و سازمان‌های مدنی می‌توانند نقش مؤثری در تغییر نگرش‌های سنتی و کلیشه‌های جنسیتی ایفا کنند. ترویج فرهنگ برابری و عدالت جنسیتی، نه تنها به تقویت جایگاه زنان، بلکه به ارتقای کیفیت زندگی در کل جامعه منجر خواهد شد.

راهبرد پنجم، حمایت از کارآفرینی زنان است. زنان کارآفرین می‌توانند محرک اصلی در ایجاد مشاغل جدید و تقویت اقتصاد محلی باشند. ارائه وام‌های کم‌بهره، آموزش‌های تخصصی در زمینه مدیریت و بازاریابی، و ایجاد شبکه‌های حمایتی برای زنان کارآفرین، از جمله اقداماتی است که می‌تواند آنان را در مسیر توسعه کسب‌وکارهای خود توانمند سازد. تحقیقات نشان داده است که زنان کارآفرین، نه تنها به بهبود شرایط اقتصادی خود، بلکه به ایجاد فرصت‌های شغلی برای دیگران نیز کمک می‌کنند. در مجموع، تحقق نقش واقعی زنان در توسعه جامعه مستلزم اقداماتی چندجانبه و هماهنگ است. دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی و جامعه مدنی باید به‌طور مشترک تلاش کنند تا موانع موجود را از میان بردارند و زمینه‌های مشارکت فعال‌تر زنان را فراهم کنند. بدون شک، سرمایه‌گذاری در توانمندسازی زنان و حمایت از اشتغال آنان، نه تنها به نفع زنان، بلکه به نفع کل جامعه خواهد بود.

فهرست منابع

- Harvard University. (2023). Women and Economic Empowerment. Cambridge, MA: Harvard Press.
- International Labour Organization (ILO). (2023). Gender and Work: Global Trends 2023. Geneva, Switzerland: ILO Publications.
- McKinsey Global Institute. (2023). The Power of Parity: How Advancing Women Can Change the Economy. New York, NY: McKinsey. Available here: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/gender-equality/the-power-of-parity-advancing-womens-equality-in-asia-pacific>
- Sen, Amartya. (2023). Development as Freedom (Updated Edition). New York, NY: Oxford University Press. Available here: https://kuangaliablog.files.wordpress.com/2017/07/amartya_kumar_sen_development_as_freedombookfi.pdf
- UNICEF. (2023). Impact of Maternal Employment on Child Development. New York, NY: UNICEF.
- UNESCO. (2023). Gender Equality in Education and Employment. Paris, France: UNESCO Publishing.
- UN Women. (2022). The Economic Impacts of Women's Employment. New York, NY: UN Women.
- World Bank. (2023). Gender and Development Report. Washington, DC: World Bank.